

УДК 339.17

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ВИДІВ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бурак І.О.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

В економічній системі, що формується в Україні, торгівля займає особливе місце. Вона опосередковує у зростаючих масштабах обмін у товарно-грошовій формі, забезпечуючи необхідні темпи і пропорції не лише відтворювального процесу, але сукупного попиту і пропозиції та міжгалузевого обміну. В статті розглянуті підходи щодо трактування сутності торговельної діяльності. Досліджено види торговельної діяльності. Наведена порівняльна характеристика оптової та роздрібною торгівлі.

Ключові слова: торгівля, торговельна діяльність, оптова торгівля, роздрібна торгівля, товари, споживач.

Постановка проблеми. Вагоме місце в сучасній економічній системі України належить торговельним відносинам. Торгівля виступає найрозвинутішою формою ринкових відносин, тому і є важливою сферою економіки, яка сприяє становленню і розвитку даної системи. Сучасне значення торгівлі вимагає її чіткого правового забезпечення та розвиненої інституції-

ональної інфраструктури. Торговельна діяльність в Україні на сьогодні є однією з найпоширеніших форм підприємництва. У статутних документах будь-якого підприємства як вид підприємницької діяльності найчастіше зазначається торгівля. Останнім часом відбувається значне розширення масштабів товарів і послуг у сфері торгівлі, зростання кількості суб'єктів ринку, монополізація та розвиток конкурентних відносин, що призводять до підвищення актуальності та значимості ролі торгівлі як сфери обігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії і практики функціонування торгівлі та проблеми торговельних відносин займають значне місце в світовій економічній літературі, в зв'язку з чим існує значна кількість різноманітних наукових підходів, які запропонували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені. У теоретичному аспекті торгівля як категорія досліджена всебічно у роботах класиків таких як: П. Бугальбер, Г. Коуз, Т. Мальтус, К. Маркс, А. Маршалл, Д. Норт, В. Ойкен, М. Портер, У. Петті, П. Самуельсон, Й. Шумпетер та іншими. Цими та іншими зарубіжними вченими досліджені також види торгівлі, конкурентні відносини, механізм дії конкуренції. Варто зазначити, що ці автори розглядають проблему торгівлі в умовах зрілих ринкових відносин та інтенсивного конкурентного середовища. В останні роки дослідження теорії та практики товарного обігу, ринку і внутрішньої торгівлі розглядаються вітчизняними вченими та дослідниками з країн СНД, серед яких є: Л. Антонюк, В. Апопій, А. Гальчинський, Н. Голошубова, В. Іноземцев, К. Кривенко, В. Лагутін, Р. Локшин, А. Мазаракі, П. Мазурок, В. Марцин, Б. Одягайло, В. Стахівський, В. Тарасевич, А. Ткач, В. Федоренко, В. Якубенко та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте не всі аспекти торговельних відносин висвітлені з достатньою глибиною. Зокрема, дослідження опублікованих робіт виявило існування ряду концепцій щодо торгівлі, які пропонують різне розуміння сутності торговельної діяльності та її видів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження різних підходів до визначення торговельної діяльності та обґрунтування її видів.

Виклад основного матеріалу. Рівень торгівлі є своєрідним дзеркалом, де відображається рівень розвитку економічних відносин в суспільстві. А, як відомо, кінцевою метою будь-яких економічних відносин є отримання прибутку – в цьому полягає комерційний характер торгівлі.

Торговельна діяльність – важлива галузь економіки, що потребує чіткого та дієвого механізму законодавчого регулювання. Так, на сьогодні виділяють низку нормативно-правових актів, що регулюють здійснення торговельної діяльності в Україні, серед них: Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про захист прав споживачів»; Закон України «Про споживчу кооперацію»; Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; Закон України «Про ціни та ціноутворення»; Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»; постанова Кабінету Міністрів

України «Про порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування населення».

В законодавчих джерелах та економічній літературі існують різні підходи до визначення торговельної діяльності.

Так, відповідно до Господарського кодексу України «господарсько-торговельною є діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг» [1].

Податковий кодекс України торговельну діяльність тлумачить як роздрібну та оптову торгівлю, діяльність у торговельно-виробничій (ресторанне господарство) сфері за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток [2].

Відповідно до Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування населення торговельна діяльність – це самостійна, ініціативна діяльність фізичних та юридичних осіб щодо здійснення купівлі та продажу товарів народного споживання з метою одержання прибутку.

Згідно з ДСТУ «торговельна діяльність – ініціативна, систематична, виконувана на власний ризик для одержання прибутку діяльність юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам».

Свідерський Є.І. у своїй праці торговельну діяльність визначає як «самостійна діяльність юридичних і фізичних осіб зі здійснення операцій купівлі-продажу товарів споживчого призначення з метою отримання прибутку» [3].

Розглядаючи торговельну діяльність як об'єкт адміністративно-правової охорони та різновид підприємницької діяльності, Ващенко С.В. у своїй роботі дає наступне її твердження «це ініціативна, самостійна діяльність юридичних осіб всіх форм власності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, не обмежених у правоздатності і дієздатності згідно із законодавством України, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, щодо здійснення угод купівлі та продажу товарів у галузі оптової та роздрібною торгівлі, а також торговельно-виробничій сфері з метою отримання прибутку» [4].

З наведених визначень можемо привести власне бачення торговельної діяльності – це різновид підприємницької діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання щодо купівлі-продажу товарів та супутніх послуг з метою отримання прибутку.

Відповідно до законодавства, об'єктами торговельної діяльності можуть виступати товари, послуги, цінності чи гроші. Проте вважаємо, що головним об'єктом торговельної діяльності доцільно вважати саме товари – матеріальні цінності, що придбані або утримуються підприємством для подальшого продажу, а також супутні роботи та послуги, до яких належить фасування, пакування тощо [3].

Рух товарів, пов'язаний з їх обміном на гроші і переходом від виробництва до споживання формують товарообіг. Він є тим економічним по-

казником, що відображає всю сукупність товарів і послуг, що були продані.

Торгівля як важливий сектор національної економіки включає зовнішню та внутрішню торгівлю. Зовнішня торгівля включає торгівлю з іншими країнами з урахуванням експорту та імпорту товарів. За її даними формується зовнішньоторговельний баланс України – основна складова платіжного балансу країни.

Внутрішня торгівля являє собою галузь національної економіки, що забезпечує надходження товарів зі сфери виробництва у сферу споживання. Вона є однією з тих галузей, яка відіграє значну роль у формуванні економічного потенціалу країни та задоволенні потреб населення.

В свою чергу внутрішня торгівля включає оптову торгівлю та посередництво в торгівлі, роздрібну торгівлю та торговельно-виробничу діяльність.

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» оптова торгівля – це «діяльність по придбанню і відповідному перетворенню товарів для наступної їх реалізації суб'єктам господарювання роздрібною торгівлі, іншим суб'єктам господарювання» [5].

Згідно КВЕД «Оптова торгівля і посередництво у торгівлі включає перепродаж (продаж без внесення змін) нових або уживаних речей чи виробів роздрібним торговцям або споживачам у промисловості і в торгівлі, групам користувачів або професійним користувачам чи посередникам, які купують ці товари або вироби від імені роздрібних торговців, споживачів або груп споживачів».

Відповідно до ДСТУ оптова торгівля – це «вид економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів за договорами поставки партіями для подальшого їх продажу кінцевому споживачеві через роздрібну торгівлю або для виробничого споживання та надавання пов'язаних із цим послуг».

Оптова торгівля, як зазначає Бутинець Ф.Ф., «це складний механізм економічних відносин по ланці доведення виробничих товарів по ринковим каналам до виробника або споживача». Він підкреслює унікальність позиції оптової ланки в каналах розподілу товарів. При цьому оптову торгівлю слід розглядати, на його думку, як об'єкт постійних технологічних та економічних перетворень, що відбуваються у всіх сферах суспільного виробництва. Структура оптової торгівлі має бути такою, щоб своєчасно і раціонально реагувати на структурні зрушення та нововведення [6].

На думку Захожая В.С., оптова торгівля – це сфера підприємницької діяльності, основною ціллю якої є придбання і відповідне перетворення товарів для їх подальшої реалізації підприємствам роздрібною торгівлі, а також іншим суб'єктам підприємницької діяльності.

Свідерський Є.І. під оптовою торгівлею розуміє торговельну діяльність із придбання й реалізації товарів великими партіями підприємствам роздрібною торгівлі, іншим суб'єктам підприємницької діяльності [3].

Як економічна категорія оптова торгівля – це сукупність економічних, організаційних та правових відносин між суб'єктами товарного ринку

стосовно купівлі-продажу (поставки, обміну) великих партій товару для його подальшої реалізації або професійного використання.

Оптова торгівля виступає початковим етапом товарного обігу, вона виступає торговим посередником між виробниками товарів і роздрібною торгівлею, іншими виробниками і споживачами товарів.

В маркетингу оптова торгівля розглядається як будь-яка діяльність, що пов'язана з продажем товарів та послуг для подальшого перепродажу чи комерційного використання.

Оптова торгівля є важливою ланкою, що забезпечує необхідну інтенсивність і прискорення процесу товарного руху в умовах ринкових відносин. Вона організовує рух товарів каналами розподілу, сприяє синхронізації виробництва і споживання товарів.

На основі наведених визначень приведемо власне визначення оптової торгівлі – це сфера підприємницької діяльності щодо придбання, необхідного перетворення об'єктів торговельної діяльності з метою їх подальшого перепродажу іншим суб'єктам господарювання.

Кінцевий етап товарного обігу опосередковується роздрібною торгівлею, в результаті якої товар знаходить свого кінцевого споживача, власника.

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» роздрібна торгівля – це «діяльність із продажу товарів безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання незалежно від форм розрахунків» [5].

Згідно КВЕД роздрібна торгівля як вид економічної діяльності включає «перепродаж (продаж без видозмінення) населенню нових або уживаних товарів, призначених для особистого споживання або використання...».

Відповідно до ДСТУ [ДСТУ 4303:2004] роздрібна торгівля – це «вид економічної діяльності в сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачеві та надавання йому торговельних послуг».

Свідерський Є. І. дає наступне визначення «роздрібна торгівля – це торговельна діяльність із продажу товарів поштучно та дрібним оптом безпосередньо громадянам та іншим споживачам переважно із розрахунками готівкою» [3].

Таким чином наведемо власне бачення роздрібною торгівлі – це сфера підприємницької діяльності щодо продажу об'єктів торговельної діяльності безпосередньо їх кінцевим споживачам.

Цікавим залишається поділ внутрішньої торгівлі на оптову, роздрібну та торговельно-виробничу діяльність. Пропонуємо розглядати торговельно-виробничу діяльність у складі роздрібною торгівлі (як один з її підвидів), так як виділяти її окремо як різновид внутрішньої торгівлі, на нашу думку, недоцільно.

Так, суть торговельно-виробничої діяльності (іншими словами громадського харчування) полягає у виробництві продукції та її продажу безпосередньо кінцевим споживачам незалежно від форм розрахунку, що відповідає критеріям роздрібною торгівлі.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика оптової та роздрібно́ї торгівлі

Класифікаційна ознака	Оптова торгівля	Роздрібна торгівля
Ціни, за якими обліковуються товари	Рекомендовано купівельні	Продажні
Форма розрахунків	Безготівкова	Готівкова (наявність РРО), безготівкова
Джерело формування прибутку	Торгова націнка	
Знижки з відпускної ціни	Оптово-збутові	Торгові
Отримання оплати	Через деякий проміжок часу (виникає заборгованість)	Відразу при купівлі
Зміст діяльності	Перепродаж товарів	Продаж товарів кінцевим споживачам
Форми функціонування	Оптові бази, оптові підприємства, оптові склади матеріально-технічного постачання	Магазини, універмаги, торгові ринки, павільйони, підприємства громадського харчування
Форми реалізації товарів	Зі складів, транзитом (за участю в розрахунках; без участі в розрахунках)	З прилавків, самостійний вибір товарів, демонстраційні виставки, за каталогами
Умови поставки	Попередньо узгоджене замовлення	Безпосередній продаж
Метод відпуску товарів	Ідентифікаційної собівартості, ФІФО	Середня ціна продажу

Розглядати торговельно-виробничу діяльність як різновид оптової торгівлі також недоцільно, адже масове виробництво і продаж продукції формують собою систему оптового виробництва та реалізації, а це вже інша економічна категорія.

Таким чином, торговельно-виробничу діяльність все-таки доцільно розглядати саме як різновид роздрібно́ї торгівлі, а не виділяти в окрему складову внутрішньої торгівлі.

Бутинець Ф.Ф. у своїй праці зазначає, що «За такою ознакою, як форма розрахунків (готівкова, безготівкова) межа переходу оптової торгівлі до роздрібно́ї досить хитка. Законодавчі органи намагаються закріпити її, встановлюючи граничні розміри розрахунків готівкою між юридичними особами» [6].

Аналізуючи літературні джерела проведемо порівняльний аналіз цих форм торгівлі, застосовуючи визначені нижче класифікаційні ознаки (табл. 1).

Головною перевагою роздрібно́ї торгівлі є своєчасність та повнота здійснення розрахунків за товар. В процесі її здійснення момент отримання

готівки співпадає з моментом відпуску товарів. При цьому головним завданням правильності ведення і відображення інформації в обліку про результати торгівлі є контроль за достовірністю і повнотою відображення інформації про здійсненні розрахунки.

Висновки і пропозиції. Отже, підсумовуючи наше дослідження щодо торговельних підприємств, слід відмітити існування різноманітних за своєю сутністю, формою та сферою господарювання підприємств торгівлі, що в сукупності представлені підприємствами оптової та роздрібно́ї торгівлі. В результаті проведеного дослідження автором уточнено поняття торговельної діяльності, оптової торгівлі та роздрібно́ї торгівлі.

Використовуючи визначені класифікаційні ознаки (ціни, за якими обліковуються товари; форми розрахунків; знижки і відпускні ціни; отримання оплати; зміст діяльності; форми функціонування; форми реалізації товарів; умови поставки; метод відпуску товарів), автором детально проаналізовано різницю між оптовою та роздрібною торгівлею.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=156508
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=594896
3. Свідерський Є. І. Бухгалтерський облік у галузях економіки. – К.: КНЕУ, 2004. – 233 с.
4. Ващенко Ю. В. Банківське право. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.
5. Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19.12.1995 р. № 481/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=481/95-%C2%D0>
6. Організація бухгалтерського обліку. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За редакцією проф. Ф. Ф. Бутиця. – 3-є вид. доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 592 с.

Бурак И.А.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ И ВИДОВ ТОРГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В экономической системе, которая формируется в Украине, торговля занимает особенное место. Она способствует в растущих масштабах обмен в товарно-денежной форме, обеспечивая необходимые темпы и пропорции не только воспроизводительного процесса, но совокупного спроса и предложения и межотраслевого обмена. В статье рассмотрены подходы относительно трактовки сущности торговой деятельности. Исследованы виды торговой деятельности. Приведенная сравнительная характеристика оптовой и розничной торговли.

Ключевые слова: торговля, торговая деятельность, оптовая торговля, розничная торговля, товары, потребитель.

Burak I.A.

Chernivtsi Trade and Economic Institute of the
Kyiv National Trade and Economic University

CONCEPTUAL GOING IS NEAR DETERMINATION OF ESSENCE AND TYPES OF TRADE ACTIVITY

Summary

In the economic system that is formed in Ukraine, trade occupies the special place. She carries out in growing scales an exchange in a commodity-money form, providing necessary rates and proportions not only of reproductive process, but the combined demand and supply and inter-branch exchange. In the article the considered approaches are in relation to interpretation of essence of trade activity. The types of trade activity are investigational. It's brought comparative description over of wholesale and retail trade.

Keywords: trade, trade activity, wholesale, retail business, commodities, consumer.